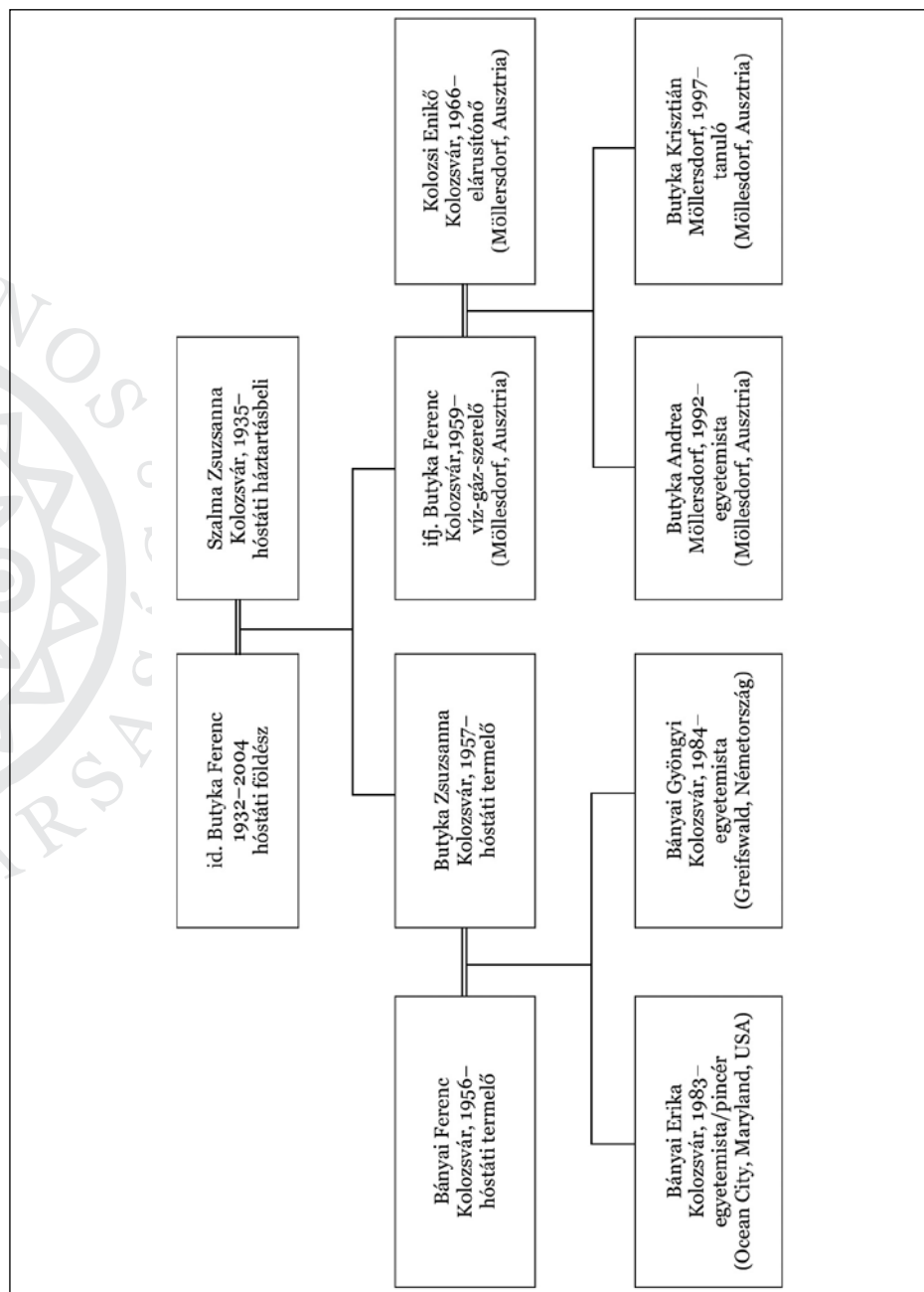

Az Arad utcai Butyka család

2. ábra. Az Arad utcai Butyka család családfája

A családtagok életpályájának bemutatása

Az első nemzedéket id. Butyka Ferencről és Butyka Zsuzsannáról számítom. Butyka Zsuzsanna (szül. Szalma) 1935-ben született református hóstáti családban, Kolozsváron. Édesanyja a Budai Nagy Antal, édesapja pedig a Bethlenkert²⁷ utcában született. Gyerekként szüleiével és hat testvérével a Téglás²⁸ utcában nevelkedett, és szintén itt végezte az első öt osztályt, de nem folytatta tanulmányait. 1955-ben férjhez ment Butyka Ferenchez, aki szintén református hóstáti családban született: *Úgy kerültünk össze, hogy ő is hóstáti volt, és én is hóstáti voltam. Nem volt ilyen vegyes házasság, mind így kerültünk össze, hogy hóstáti hóstátival a mi családkunkban. Nálam a vejem szintén hóstáti, és a menyem iparoslány* (Butyka Zsuzsanna). A házasságkötéskor Butyka Zsuzsanna hozományához 1,72 hektár föld, 1,29 hektár szénafű, egy fél disznó, egy zsák búza és a hagyományos hóstáti bútor tartozott. Butyka Ferenc pedig egy házat örökölt a nagymamájától a Liliom²⁹ utcában, és ezenkívül az ő hozományához tartozott egy tehén is. Butyka Zsuzsannának is kellett volna kapnia két tehenet, de az ennek megfelelő pénzüsszeget fogadta el, mivel meg kellett vásárolniuk a melegágyhoz szükséges *rámákat*, palántákat: *Régen, mikor férjhez mentem, édesapám adott egy háromnegyed hold földet és egy három hold szénafűt, kaptam egy fél disznót, a kis hóstáti bútort, amiből a szekrényem itten van, és az asztalom is itten van, és még künn is van egy sifonom, és kaptam egy zsák búzát is. A férjem termelt előre egy kis zöldséget, hogy na mégis télen áruljunk egy pár lejt. Ő kapott egy tehenet, én is kellett volna kapjak egy tehenet, de az uram azt mondta, hogyha apád inkább pénzt adna, elfogadnánk, mert két tehenet hogy tartok ki, most még szénánk sincs* (Butyka Zsuzsanna). A lakodalom után a Liliom utcai házba költöztek, ahol húsz évig velük élt férje nagymamája is. 1957-ben született lányuk, Butyka Zsuzsanna, 1959-ben pedig fiuk, ifj. Butyka Ferenc, aki 1985-ben feleségével végleg Ausztriába költözött. Id. Butyka Ferenc és felesége 1986-ban elfogadta fiuk meghívását és Ausztriába utaztak (91. kép), ami nagyon fontos esemény volt számukra, hiszen sikerült megfigyelniük, hogy gyerekük és menyük hogyan alkalmazkodott az „új világhoz”. Egy másik lényeges fordulópontra a család életében a *bontás* volt. Ez a periódus az őstermelői tapasztalattal rendelkező közösséget hirtelen gyökeres életformaváltásra kényszerítette.³⁰ A Butyka család ebben az időszakban úgy döntött, hogy házat vesz az Irisztelepen, mivel a tömbházlakásba való költözésük ellehetetlenítette volna a gazdálkodói életformát. A felszólítások ellenére nem bontották le a Liliom utcai házat, mivel a telek helyére tervezett iskola nem készült el: *Itt úgy volt, hogy bontanak, és*

27 A Bethlenkert utca román elnevezése napjainkban Iazului.

28 A Téglás utca román elnevezése: Fabricii.

29 A Liliom utca román elnevezése: Crinului.

30 Ezt a periódust részletesen vizsgálta Pillich László. A kolozsváriak köztudatában a *bontás* szó él, ami tulajdonképpen a szocialista hatalom városfejlesztési tervét jelöli, melynek következtében (erről részletesen a Hóstát történeti bemutatása fejezetben írtam) *lebontott* hóstáti porták helyére tömbháznegyedeket építettek.

'86-ba megvettünk egy házat. Akkor az uram 2004-ben azt mondta, hogy minek tartjuk ott a házat. Ezeknek (a gyerekeknek) nem megy a blokkba a gazdálkodás, mert egy gazdálkodó ember nem talál a blokkal, más jön le tisztán és ő megy fel. Mi megmaradtunk, és megmaradt a Pacsirta utca is, csak kihaltak és eladták másoknak (Butyka Zsuzsanna).

A rendszerváltás után a család a földek nagy részét visszakapta, így újból lehetőségük volt folytatni a hagyományos gazdálkodást. Butyka Ferenc 2004-ben, 72 évesen halt meg, és halála után Bányai Zsuzsanna úgy döntött, hogy nem adja el az édesapjától örökölt földeket, így Butyka Zsuzsanna leányával és vejével nem adta fel a hóstáti életformát.

2009-ben Butyka Zsuzsanna unokájához utazott Amerikába (62. kép). Erről az élményről részletesen és lelkesedéssel számol be: *Voltunk annyi érdekes helyen. Hat hetet voltam. Voltam Washingtonba is, New Yorkba is, még a tengerpartra is elvitt, na, szép volt, sok helyre elvitt. Most is hívott, megvan a vízumom tíz évre, de nem megyek már, öreg vagyok, fájós lábbal nem megyek (Butyka Zsuzsanna).* Különleges élmény volt a repülővel való utazás is: *Mikor én mentem oda, a repülőn rengeteg törökök mentek oda. Mikor jöttem, magyarokkal jöttem, nagyon rendezek voltak a röptéren, tudták, hogy nem tudok angolul, és kedvesek voltak. Adnak vacsorát, reggelit, kínálnak mindenfélével, narancslé vagy citromlé, vagy kávé, ásványvíz. Hazajöttem, kérdezte a szomszéd, hogy Zsuzsika néni, mentél? Nem is tudták elhinni, mondom, hogy a Jóistenre bízom a sorsomat, úgyis rá vagyok bízva (Butyka Zsuzsanna).*

A második generációt Bányai Zsuzsanna (szül. Butyka) és férje, Bányai Ferenc; Butyka Ferenc és felesége, Butyka Enikő (szül. Kolozsi) képviseli.

Bányai Zsuzsanna (szül. Butyka) 1957-ben református hóstáti családban született Kolozsváron. Őt tekinthetjük a hóstáti életforma továbbvivőjének, mivel férjével együtt a rendszerváltás óta napjainkig intenzív kertgazdálkodással foglalkoznak. Az első 8 osztályt a Magyar utcai iskolában végezte 1972-ben, és utána tanulmányait a Horea úti általános iskolában folytatta. A líceum elvégzése után sikeresen felvételizett a kémia kar almérnöki szakára. 1980-ban kihelyezték Târgu Jiuba, utána Tordára, majd Kolozsváron az Electrometal gyárban dolgozott tíz évig. 1979-ben férjhez ment Bányai Ferenchez, akit egy hóstáti bálon ismert meg. A párválasztásban a szülők akarata érvényesült: *Aztán mondta egyszer az apja, hogy a dalárda csinál bált, és né, Butyka Pityu is hozza a leányát, és te is gyere el, mind egykoriak voltak, és mind csak úgy voltak fiú nélkül, és ott ismerte meg a vejemet (Butyka Zsuzsanna).* A házasságkötéskor a hozományból kimaradt a föld, mivel a kollektivizálás időszakában a szülők ezt nem tudták gyerekük számára biztosítani: *Akkor a szüleimnek nem volt földjük, pont akkor volt elvéve, nem volt csak kertjük, és a kollektívbe kaptak, ha két személy volt, harminc árit, tehát annyi földjük volt (Bányai Zsuzsanna).* A fiatal házaspár a lakodalom után Bányai Zsuzsanna szüleihez költözött: *akkor az én szüleimnél laktunk egy évig, ott a férjem lakott tulajdonképpen, mert én akkor végeztem az egyetemet és kihelyeztek, de a férjem szeretett ott, a szüleim is szerették (Bányai Zsuzsanna).* 1981-ben Bányai Ferenc örökölt

egy házat a szüleitől a Pacsirta utcában, és egy év elteltével odaköltöztek. 1983-ban született első lányuk, Bányai Erika, 1987-ben pedig második lányuk, Bányai Gyöngyi. Ebben az időszakban a kommunista hatalom tömbházépítési programja már elkezdődött, és értesítették a családot, hogy házuk hamarosan lebontásra kerül. Így arra kényszerültek, hogy a megtakarított pénzüsszezből tömbházlakást vásároljanak a szülői ház közelében, ahol lehetőségük volt tovább folytatni a gazdálkodást: *Akkor kezdték építeni a blokkokat, ott édesanyáméknál szembe, és akkor nézegettük, hogy milyenek a lakások, és úgy döntöttünk, hogy maradjunk a szülők közelébe, és ott vettünk egy apartamentet, nem költöztünk azonnal oda, ott laktunk a Pacsirta utcába 10 évet, mert megfelelő volt, közben a blokklakást rendbe tettük, amennyire lehetett, parkettéztünk, de a gyerekek, hogy születtek, csak tudtak kimenni játszani, ezért nem akartam a blokkba menni, ameddig lehetett, de aztán a változás előtt, júniusba lebontották a házat, és akkor átköltöztünk a blokkba, az, ami már a bontás előtt 5 évvel megvolt* (Bányai Zsuzsanna).

Bányai Ferenc 1956-ban született református hóstáti családban, a Bulgária-telepen. A nyolc osztályt az 5-ös Számú Általános Iskolában végezte, majd tanulmányait szakiskolában folytatta. 1974-ben a Brassai Sámuel Líceum esti tagozatán érettségi diplomát szerzett. 1979-ben feleségül vette Butyka Zsuzsannát. A párválasztásban fontos szempont volt, hogy felesége is hóstáti legyen, mivel tovább akarta folytatni a hagyományos gazdálkodást: *Volt a szülőkbe egy olyan, hogy jó, hogy ha Hóstátba próbálkozol, mert más lenézi ezt a munkát, de mi nem néztük le szüleink munkáját, mert mindkettőnk szüleje ezt csinálta, megértettük egymást, és így együtt maradtunk* (Bányai Ferenc). Bányai Ferenc és felesége Bányai Zsuzsanna nagy lelkesedéssel folytatták a földészéletformát a rendszerváltás után, mivel ez biztos megélhetési lehetőséget jelentett számukra. 2004-ben az Irisz-telepre költöztek, abba a házba, amit a szülők a bontások időszakában vásároltak, és jelenleg is ott élnek.

Butyka Ferenc 1959-ben született református hóstáti családban, Kolozsváron. A nyolc osztályt a 6.-os Számú Általános Iskolában végezte, utána pedig az Építkezési Líceumban víz-gáz és központi fűtés szakon folytatta tanulmányait. 26 éves volt, amikor megnősült, és a lakodalom után, 1986-ban feleségével együtt Ausztriába menekült. Nem volt hagyományos hóstáti lakodalmuk, mivel az akkori „rendszer” nem engedte, a tömbházak között már nem lehetett tradicionális, háromnapos, sátras esküvőt szervezni: *Én elmondom, hogy hogy volt. Volt az első héten süteménykészítés, disznóvágás, pénteken a tyúkvágás, és vitték az ajándékokat, a kenyeret és a tyúkokat. Szombaton még a készülődés, délután vitték el a lányt, templomba mentek, azelőtt már megvolt a polgári, és akkor jött a fényképész és a vendégek, és nyári időszakban voltak az esküvők. Nyolckor este kezdődött a sátori esküvő, de volt, aki a házban csinálta. A rendszer nem engedte. Felmerült a kérdés, hogy ha valaki ilyesmit tudott rendezni, annak honnan volt* (Butyka Ferenc). A párválasztásban nem volt fontos szempont, hogy hóstáti legyen a felesége: *Hát nálunk voltak bálók, de én jártam külföldre, és én igazán nem kerestem sose, hogy a feleségem hóstáti legyen, és a szüleim se akarták* (Butyka Ferenc). 1986-

ban Butyka Ferenc és felesége Magyarországra utazott, és ott együtt döntöttek el, hogy nem térnek vissza szülőhazájukba, hanem inkább „nyugatabbra” haladnak. Ausztriában kezdtek új életet, ahol egy év elteltével Butyka Ferencnek sikerült állást kapnia, és jelenleg egy központifűtés-szerelő cég alkalmazottja.

Butyka Enikő (szül. Kolozsi) 1966-ban született református iparoscsaládban, Kolozsváron. Tíz osztály elvégzése után elárusítónőként kezdett dolgozni, és 19 évesen férjhez ment Butyka Ferenchez, akivel a házasságkötés után Ausztriába, Möllersdorfba költözött. Szerinte azért nem tartottak hagyományos esküvőt, mivel ők már „kimodernizálódtak”: *Nekem már nem jutott ebből, nekem nem csináltak ilyet, akkor már modern világ volt. A sógorom igazi hóstáti, a sógornőm minden hagyományt megkapott, csak én nem kaptam. A sógornőm nem akarta, de kapott, én akartam, de én már nem kaptam. Akkor már kimodernizálódtunk* (Butyka Enikő). A párválasztásnál egyetlen fontos szempont az volt, hogy párja szorgalmas legyen: *Régen voltak kritériumok, de nálunk ilyen nem volt. Szerintem, ha most belegondolok, akkor szerelmes volt az ember, és ezt látta. Azt tudtam, hogy szorgalmas, ja. Az én szüleim nem szóltak bele* (Butyka Enikő). Butyka Enikő Ausztriában takarítást vállalt osztrák családoknál, így alkalma volt jobban megismerni az ottani életstílust, majd sikerült szintén elárusítónői szakmában elhelyezkednie. 1992-ben született lányuk, Andrea és 1997-ben pedig fiuk, Krisztián.

A harmadik generációhoz tartozik Bányai Erika, Bányai Gyöngyi, Butyka Andrea és Butyka Krisztián. Bányai Erika 1983-ban született református hóstáti családban, Kolozsváron. Gyerekként elsősorban a nyári vakációban segített nagyszüleinek a gazdálkodáshoz tartozó munkafolyamatokban. Ez számára kikapcsolódást és szabadságot is jelentett: *Gyönyörű gyerekkorom volt, annak idején ott laktunk a Mărăști téren, szembe laktak mamáék, és mi mindig mentünk nyáron segíteni. Nem kimondottan a gazdaságban, de mindig ott voltunk a szabadban, szaladgáltunk. Mindig a természet ott volt. Benne volt ez a pakliban mindig, hogy kellett segíteni, készíteni az árut a piacra, hát amilyen a hóstáti élet* (Bányai Erika). A 10 osztályt a Brassai Sámuel-iskolában végezte, majd a Báthory István Elméleti Líceumban folytatta tanulmányait. Ezután a Babeş–Bolyai Tudományegyetem gyógytorna szakára felvételizett. Egyetemistaként minden nyarat Amerikában töltött, és jelenleg is ott él Ocean Cityben. 2009-ben sikerült megkapnia a munkavállalási engedélyt, és eldöntötte, hogy Amerikában fog élni, ahol újból elvégezte a gyógytorna szakot. A tanulás mellett egy étteremben pincérként is dolgozik. Kolozsváron a hóstáti Virágos Táncgyűttes tagja volt, és Amerikában is büszkén vállalja hóstáti származását: *Igen, mert örökké ezt hallottam, hogy mi hóstátiak vagyunk, és én Amerikába is mondom, hogy hóstáti vagyok. Tudom, hogy mivel foglalkoznak a szüleim és nagyszüleim, és ahogy hasonlítom magam Hajnihoz vagy hozzád, tudom, hogy Hajniéknak volt Szováton nagyszüleik. Én mindig azt éreztem itt, hogy falun lakok, habár én nem voltam soha falun. Tudod mindig a gyerekek mondták, hogy mennek falura nyáron. A város közepén laktunk, és mégis úgy éreztem, hogy falun vagyunk. Pont emiatt, mert hiába laktunk tömbházba, mindig leszaladtam, ott volt nagymamám háza, a mi házunk, az állatok, a kert* (Bányai Erika). Habár nem

folytatta a gazdálkodást, Amerikában mégis egy kertet bérel, és ahogyan a szüleitől és nagyszüleitől tanulta, paradicsomot, uborkát és káposztát termel. A vetőmagokat, illetve a palántákat nagyszüleitől szerzi be. A párválasztásban nem fontos számára, hogy a társa is hóstáti legyen, habár ezt szülei nagyon szerették volna, ezért is biztatták, hogy vegyen részt a Virágos Táncegyüttesben. Élettársa Magyarországról származik, és jelenleg Amerikában élnek együtt: *A vőlegényem Budapestről származik, és fontos volt nekem, hogy magyar legyen. Annak idején, mikor itthon voltam, anyukám mondta, végül is volt ennek egy célja, hogy jártam a Virágos együttesbe, hogy esetleg ismerkedjek hóstáti fiúkkal, megismerkedtem valakivel. Nagyon szerette volna ezt anyukám, pont emiatt, mert hóstáti volt. A vőlegényemmel Amerikában találkoztam, ugyanabba az étterembe dolgozott, mint én. Mikor megkérte a kezem, le is foglalta a helyet Las Vegasba, de én mondtam, hogy na, nem az én tudtom nélkül. Azon a ponton vagyok, hogy elfogadom, hogy nem lehet azt, hogy az összes rokont kivigyem Amerikába, és nem aktuális, hogy hazajöjünk, úgyhogy a házasság nemcsak attól sikeres, hogy megszervezik az esküvőt. A lényeg, hogy szeressük egymást és kitartsunk egymás mellett* (Bányai Erika).

Bányai Gyöngyi 1987-ben született Kolozsváron, szintén református hóstáti családban. A nyolc osztályt a Brassai Sámuel Elméleti Líceumban végezte, majd tanulmányait, akárcsak testvére, a Báthory István Iskolában folytatta. Jelenleg a Babeş-Bolyai Tudományegyetem gyógyszerészeti szakán tanul, és 2012-től Németországban, Greifswaldban él. Szerinte a hóstátiak szorgalmas emberek, de a nehézségek és a gazdasági körülmények miatt feladták a hagyományos életformát: *Dolgos emberek, nem könnyű a megélhetésük. A nehézségek miatt adták fel ezt a munkát. A pénzszerzés nehézkes, mert nem könnyű kint a mezőn kapálni, dolgozni* (Bányai Gyöngyi). Hóstáti származásúnak vallja magát, viszont ő már nem szeretne piacozással foglalkozni, mert szerinte egyrészt anyagilag nem éri meg, másrészt nehéz fizikai munkával is jár: *Hóstáti a származásom, viszont teljesen mással foglalkozom és foglalkoznék. Kolozsváron éltek és mezőgazdálkodással foglalkoztak, jelenleg is itt élnek, csak számuk már nagyon csökkent, egyre kevesebben foglalkoznak ezzel a mesterséggel. Én már szüreti bálba se jártam. Segítettem a szüleimnek csekély dolgokban, mentem velük a mezőre, meg itt a ház körül, a kertben, a tyúkoknak adtam enni, de amúgy kimaradtam ebből* (Bányai Gyöngyi). A párválasztásban nem fontos számára, hogy az illető személy hóstáti legyen. Az elvárások között az egytértés, a szeretet, a béke és a közös célok szerepelnek: *A természetünk legyen hasonló, közös célok, érdekek, szeressem is azt a személyt, nem kell ez kimondottan hóstáti legyen. Egytértés is legyen közöttünk, szeretet és béke, ez a legfontosabb. Magyarat szeretnék mindenképp.* (Bányai Gyöngyi)

Butyka Andrea 1992-ben született Ausztriában, Mödlingben. Badenben végezte a középiskolát, és jelenleg Bécsben folytatja tanulmányait közgazdaságtan szakon. Ő már egyáltalán nem tartja magát hóstátinak, hanem félig osztráknak és félig magyarnak: *Hát én félosztrák, félmagyar vagyok. Mindkettő vagyok, magyar vagyok, de itt lakom. Ha kimegyek, úgy leszek tekintve, mint osztrák. Az itteniék régebben megjegyezték, főleg mikor mondtam a családnevem, de már tudják,*

hogy én itt születtem (Butyka Andrea). Ennek ellenére tartja a kapcsolatot a kolozvári barátjaival, akikkel a templomban vagy ifjúsági találkozón ismerkedett meg. A párválasztásban nagyon fontos számára, hogy a társa magyar legyen, mivel az osztrákok szerint másképp gondolkoznak, „hidegebbek”. Ezenkívül az őszinteség és a munkaszeretet is fontos szempont: *Hát szeretném, hogy magyar legyen, mert másabbak. Más a felfogásuk, az osztrákok egy kicsit másképp gondolkoznak, hidegebbek. Csak akkor tudom, mikor látom, de legyen őszinte és szeressen dolgozni* (Butyka Andrea).

Butyka Krisztián 1997-ben született Ausztriában, Möllersdorfban. Az 1–4. osztályt a Folk iskolában kezdte, és jelenleg ugyanabban az iskolában végzi a kilencedik osztályt. A párválasztásban az érzéseit helyezi előtérbe: *Nekem mindegy, az a fontos, hogy szeressen* (Butyka Krisztián).

Foglalkozás, gyereknevelés

Az Arad utcai Butyka család első nemzedékének életében központi szerepet foglalt el a gazdálkodás, és az ehhez szorosan kapcsolódó tudást már gyerekkorukban alkalmuk volt „belenevelés” révén elsajátítani: *A szüleimnek könnyű sorsuk soha nem volt, mert végig termeltek, most se lehet mindent eladni, ez akkor is úgy volt, de hát azért iparkodtak, és nem hagyták félbe, és ebbe neveltek minket is* (Butyka Zsuzsanna). A gyerekek munkájának lényege, hogy „így nevelődnek bele a legkisebb kortól kezdve a paraszti munkába, abba, hogy szüleik státusának folytatói legyenek” (Sas 1972: 182). Butyka Zsuzsanna a hatodik osztályt a Farkas utcai gimnáziumban kezdte, de nem fejezte be tanulmányait, mivel egyrészt a hűgára kellett vigyáznia, másrészt viszont szüleinek segített, akik tudatosan a mezőgazdálkodás felé irányították: *édesapám mindig azt mondta, hogy hagyjátok, mert a föld nem hazudik* (Butyka Zsuzsanna). Édesapja hagyományos hóstáti zöldségtermesztéssel és állattartással is foglalkozott: *Foglalkozott édesapám állattartással, dísznóval, gabonával, zöldséggel is, mindenféle zöldséggel. Föld volt, és aztán nem hagyta magát, nagy volt a család, akkor kellett a kenyér, úgy szokták mondani, igaz?* (Butyka Zsuzsanna).

Házasságkötésük után id. Butyka Ferenc és felesége folytatták a hagyományos hóstáti termelést, ahogyan ezt saját szüleiktől tanulták: *Ha akkor megszerettük, mást nem tudtunk megszokni, valahogy ezt belénk nevelték. Már otthonról úgy indultunk el, egy lány mindent tudott, hogy kell elültetni bármit, megtermelni, elkészíteni. Ma egy húszéves lány nem tud semmit. Férjhez megyek, anyukám megcsinál mindent. De akkor nem így volt, akkor már kiképeztek, dagasztani is tudtunk, fejni, 6-8 marha után kitakarítani a pajtát, be voltunk szoktatva, nem is tudtam volna más egyebet megszokni. Nem is tudom, ha bekerültem volna egy gyárba, hogy lett volna* (Butyka Zsuzsanna). A házhoz tartozó telken kívül a Pacsirta, illetve a Magyar utcában is béreltek kertet, és ezenkívül örökölték, illetve vásároltak még földterületeket: *Mi tartottunk béres kertet a Pacsirta utcában és Magyar ut-*

cában, aztán vettünk is földet, és kaptunk is a szülőktől (Butyka Zsuzsanna). A valóságban Kolozsváron a nagy földesúri birtokokat, a városi középbirtokosság földjének is igen jelentős részét a hóstáti gazdák bérelték és dolgozták meg (Pillich–Vetési–Vincze 1984: 72). Az asszony feladatköréhez tartozott a gyerekevelés, háztartás és piacozás, míg a férfi a nehezebb, mezei munkákat végezte: *Az asszonyoknak megvolt a maguk körük. Nekünk nagy feladatunk volt: gyereket is nevelj, kertet is dolgozzál, piacra is menj, mert nem tartottam se mosónőt, se vasalónőt, se takarítónőt. Mindent elvégeztem, akkor hova menjek dolgozni* (Butyka Zsuzsanna).

A gyerekevelésben, a szülők és a nagymama mellett, fontos szerepet játszottak a szomszédok is, mivel gyakran ők is vigyáztak a rájuk bízott gyerekekre, így akaratlanul közreműködtek a gyerekek szocializálásában. A gyerekevelés tehát nem egyszerűen a szülők belügye, hanem a család és a háztartás szélesebb körében zajlott le. (Faragó 2000: 410.) A szülők ezt rendszerint hóstáti termékekkel fizették meg: *A nőnek volt nagyobb feladata, de mikor mentem a piacra, akkor az én uram is elrendezte a gyerekeket. Szerencsére itt volt a nagymama, aki nagyon szerette a leányomat és a fiamat is. Az volt a szerencsém, hogy ez az utca népes volt, voltak jó szomszédaim, hogy vigyáztak, és csak kaptam a cetlit az uramtól, hogy Zsuzsika itt van, ott van, de hát én ezeket mind megháláltam, nem csak úgy. Téfelem vót, mondtam, hogy zöltséget vigyenek, és ha disznót vágtunk, készítettem egy kis csomagot, mindig szerettek* (Butyka Zsuzsanna). A hagyományos paraszti társadalomban pontosan elkülönített, kor és nem szerinti munkamegosztási rendszer alakult ki. (Faragó 2000: 409.) A Butyka család esetében is, a gyerekek a vakációban aktívan segítettek szüleiknek, így lehetőségük volt megtanulni azt, hogy mit jelent hóstáti földésznek, illetve hóstáti háztartásbelinek lenni: *Úgy növeltük őket, hogy nálunk mivel minden volt, Zsuzsikát is vakációban odafogtam egy paradicsomot megkötnözni, egy ágyást megkapálni vagy egy hagymát megpucolni, felkötnözni. Takarítani, főzni. A fiú szeretett az állatok közt lenni, disznó is volt, marha is volt akkor még* (Butyka Zsuzsanna).

A kollektivizálás ideje alatt földjeik jelentős részét államosították, és gazdasági szerszámaikat is be kellett szolgáltatniuk. Ebben az időszakban id. Butyka Ferenc kazánfűtőszakmában kapott szakképesítést, de ennek ellenére nem vállalt ipari munkát, folytatta a gazdálkodást, és mellette pedig a kollektívben brigádosként is dolgozott: *A kollektív jött '65-be, és mind elmentek a gyárba dolgozni. Akkor maradtak az olyan korosak, mint az uram, a fiatalabbak elmentek, sokan elmentek dolgozni. Az uramat is hívták, de mondta, hogy amíg ő a földbe dolgozhat, addig nem megy* (Butyka Zsuzsanna). A megváltozott életkörülmények hatására gyerekeiket már továbbtanulásra ösztönözték: *Mindenki a gyermekét elengedte, hogy tanuljanak. Zsuzsika is elvégezte a háromévi egyetemet, az ipari kémiát, a fiam az almérnököt* (Butyka Zsuzsanna).

A második nemzedékhez tartozó Bányai Zsuzsanna (szül. Butyka) a Liliom utcában nevelkedett szülei hóstáti portáján, és már gyerekkorában elsajátította a hagyományos kertgazdálkodás alapjait: *Ahogy kezdtünk nagyobbak lenni, értelmesebbek lenni, úgy szépen ráneveltek, van egy fiútestvérem, és nem voltunk soha*

olyan gyerekek, hogy ha bármire megkértek, visszafeleleljünk vagy vitatkozzunk, hogy nem akarunk segíteni, és elkezdve a zöldhagymapucolástól a káposztapucolásig, ezzel kezdtük, és rendre mindenbe besegítettünk. Persze vakációba, mert iskola közben nem nagyon segítettünk. Mikor vakáción voltunk, segítettünk, és vittek magukkal a mezőre. Ők azt mondták, hogy munkára szoktatnak, hogy lássuk, bármilyen téren kell majd az életbe dolgozni, meg kell szokni a munkát. Adtak egy-egy olyan munkát, hogy előrehordani valamit, kosarat, odavittük a szekeret a mezőre, mert annak idején szekérrel jártak ki, és aztán mind többet és többet segítettünk, és megtanultuk, hogy miből is áll a munka (Bányai Zsuzsanna). Bányai Ferenc kisgyerekkorától szintén aktívan részt vett a gazdasági tevékenységekben. A munkára való nevelés a hagyományos közösségekben fontos helyet foglalt el a szülők stratégiájában, azonban nem minden gyerek mutatott egyforma lelkesedést (Jávor 2000: 669). Olyan volt a helyzet, emlékszem, hogy a barátok hívtak fodbalozni, és én a színbe kellett pucoljam a zöldhagymát. Ők meg rúgták a kaput, olyan rossz volt végignézni, hogy ők olyan jól fociznak (Bányai Ferenc).

A kollektivizálás periódusa alatt Bányai Zsuzsanna mérnökként, férje pedig szerszámlakatosként dolgozott. A rendszerváltás után munkahelyük megszűnt, az állam által elkobzott földeket pedig visszakapták, és úgy döntöttek, hogy tovább folytatják a termelést. Megélhetésük alapját jelenleg is a zöldségtermesztés és a piacozás biztosítja. Az elmúlt évek alatt nagyon sok változás történt, ami markánsan befolyásolta a gazdálkodást és piacozást: a városban rendeletek szabályozzák az állattartást, így a lovakat, teheneket, tyúkokat kénytelenek a város peremén, a Szénafüvek területén tartani. Megszűnt a szabadtéri piac, és az új épületben az asztalért nagyon sokat kell naponta fizetniük, a termékeket pedig már nem lehet hagyományos módon, kosarakban árulni: *A hálába beszorítottak minket, és nagyon drága lett az asztal. Ez most privát piac. Olyan drága a hely, hogy már kosárba se lehet árulni, nincs az asztalon annyi hely, hogy oda még lehessen feltenni egy kosarat, a salátát is kiteszük az asztalra, többnyire egy méter hely marad. Sokan nem tudják az asztalért kifizetni, és csupán 10%-a termelő, a többi mind kereskedő* (Bányai Zsuzsanna). A gazdálkodást befolyásoló tényezők közé sorolják a piacon megjelenő külföldi vegyszerek árakat, illetve az európai uniós törvényt, mely szerint a savanyú káposztát csak erre alkalmas helyiségben szabad előállítani. Ennek ellenére büszkén folytatják a szülőktől tanult hagyományos hóstáti gazdálkodást, ami azért egyedi, mert többféle zöldséget termelnek, és nem használnak vegyszereket, tehát hangsúlyt fektetnek a termékek minőségére. Ez a munka egyrészt kikapcsolódást jelent, másrészt viszont nehézségekkel is jár, csupán az tudja ezt elsajátítani, aki földészcsaládban nevelkedett: *Ez a mezőgazdasági munka nem könnyű, kell csinálni esőbe, szélbe, hiába tanultunk, de kikerültünk és vállaltuk, mert megélhetést hozott* (Bányai Ferenc). A gazdasági-társadalmi változások következtében már nem fektettek hangsúlyt arra, hogy a gyerekeket is bevonják a földműveléssel kapcsolatos munkálatokba. A megváltozott jövőkép alapjaiban hat a családi nevelésre. (Jávor 2000: 999.) A gyereknevelés ebben az esetben főleg az asszony feladata volt, aki saját tapasztalatából kiindulva, arra készítette lányait, hogy egyéni készségeik-

nek megfelelő szakmát válasszanak: *Én mindig azt mondtam nekik, hogy a lányok olyan pályát válasszanak, ez már az én tapasztalatom volt, mert az enyém nem volt olyan, hogy női szakma legyen, tehát olyan kell legyen, ami egy nőnek megfelelő* (Bányai Zsuzsanna). Bányai Ferenc is elsősorban továbbtanulásra készítette a gyermekeit: *én többször is emlegettem, a legjobb lenne ügyvéd lenni, és a Belügy-minisztériumba dolgozni, mert jól lehet keresni, de egyik lányom se hallgatta meg ezt a tanácsot* (Bányai Ferenc). A család aspirációiban végbemenő változást tükrözi az a szülői törekvés, hogy gyerekük ne válassza a felemelkedést már nem biztosító életformát, hanem inkább valamilyen szellemi munkát végezzen, és ezáltal magasabb társadalmi rangot érjen el (Lammel 1984: 332).

Butyka Ferenc testvérével ellentétben már nem folytatta a gazdálkodást a rendszerváltás után sem, mivel véleménye szerint a földészéletformának már nincs jövője: *Nincs jövője már, ha kimegy a piacra, és körülnéz, mind behozott áru. Mindégy a mostani generációnak, nekik jobban tetszik, amit behoznak Törökországból vagy Spanyolországból, és akkor ezt nem lehet megváltoztatni, mindenki azt keresi, hogy jobban éljen és könnyebben megszerezze a pénzt* (Butyka Ferenc). Gyerekkorában viszont intenzíven segített szüleinek a gazdálkodásban: *Gyerekként ez kötelező dolog volt. Nem kérdezte meg a szülő, hogy megtanultad a leckédet, vagy nem tanultad meg a leckédet, ezt kell csinálni, kell segíteni* (Butyka Ferenc).

Butyka Enikő a munka mellett több időt fordít családjára, a gyereknevelésben pedig a kommunikációra fekteti a hangsúlyt: *Az én gyerekeim meg tudják velem beszélni, sőt elvárom, hogy beszéljenek velem, nem tudom megállítani őket, de tudok segíteni* (Butyka Enikő). Férjével a gyermekeket elsősorban arra nevelik, hogy tiszteljék szüleiket, ami Butyka Enikő szerint a hagyományos nevelési elvek közé tartozik: *Vegyesen neveljük őket, ha valami például a régi neveléshez tartozik, az a tiszteletmegadás* (Butyka Enikő). Ezenkívül fontosnak találja, hogy legyenek őszinték, és mikor hazamennek, alkalmazkodjanak az ottani világhoz: *Ha hazamennek és vágnak haza, ne felejtsek el, hogy honnan vannak a szülők, itt nincs az, hogy nem megyek, mert ott ez nincs, meg amaz nincs* (Butyka Enikő). Mindketten fontosnak találják, hogy gyerekeik tanuljanak és megállják a helyüket a társadalomban, ebben az esetben már a gyerekek egyéni döntései, aspirációi kerülnek előtérbe: *Mindenképp egy iskolát el kell végezzem, ez a fontos, és amelyik akar tovább tanulni, tiszteletben tartjuk* (Butyka Enikő).

A harmadik generációhoz tartozó fiataloknak már nem volt lehetőségük megtapasztalni, hogy mit jelent a hóstáti gazdálkodás, viszont a „tudást” és az ehhez kapcsolódó életformát volt alkalmuk megfigyelni. Bányai Erika nagyon fontosnak találja, hogy gyerekként segített szüleinek, és saját gyerekeit is ennek megfelelően fogja majd nevelni: *Édesapám mindig azt mondta nekünk, nekem is és a húgomnak is, hogy ne a százból a legjobb legyek, hanem a százegyedik legjobb legyek* (Bányai Erika).

Bányai Gyöngyi véleménye szerint a hóstátiak szorgalmas emberek, de a nehézségek és a gazdasági körülmények miatt feladták a hagyományos életformát: *Dolgos emberek, nem könnyű a megélhetésük. A nehézségek miatt adták fel ezt a mun-*

kát. *A pénzszerzés nehézkes, mert nem könnyű kint a mezőn kapálni, dolgozni* (Bányai Gyöngyi). Hóstatí származásának vallja magát, viszont ő már nem szeretne piacozással foglalkozni, mert véleménye szerint egyrészt anyagilag nem éri meg, másrészt viszont a földészéletmódhoz nehezebb fizikai munka is társul: *Hóstatí a származásom, viszont teljesen mással foglalkozom és foglalkoznék. Kolozsváron éltek és mezőgazdálkodással foglalkoztak, jelenleg is itt élnek, csak számuk már nagyon csökkent, egyre kevesebben foglalkoznak ezzel a mesterséggel. Én már szüreti bálba se jártam. Segítettem a szüleimnek csekély dolgokban, mentem velük a mezőre, meg itt a ház körül, a kertben, a tyúkoknak adtam enni, de amúgy kimaradtam ebből* (Bányai Gyöngyi). Gyermeküket sem fogja arra biztatni, hogy gazdálkodással foglalkozzanak, viszont származásáról fog mesélni nekik: *A szüleim mindenképp arra készítették, hogy tanuljak, ők előre látták, hogy mind rosszabb és rosszabb lesz, és nehéz lesz ebből megélni. Lehet, hogy a szívük mélyén fáj, hogy nem folytatjuk ezt, mert feltételezem, hogy ez így is van, csak nem mondják ki, de ugyanakkor inkább azt mondják, hogy tanuljak és másvalamivel foglalkozzak. Arra készítették, hogy hűséges legyek, és őszinte, és álljam meg a helyemet, alapvető tulajdonságok, és ezt szeretném majd a gyerekeimnek is átadni. A származásomról mindenképp fogok mesélni és mondani meg mutatni. Ez ugye attól függ, hogy hol fogok lakni, de azt fogom tanácsolni, hogy azt csinálja, amiben jó, és amit szeret* (Bányai Gyöngyi).

Butyka Andrea lényegesnek találja majd arra biztatni gyerekeit, hogy rendesek, tisztességesek és szorgalmasak legyenek: *Rendesek legyenek. A szüleim nagyon sok mindenre tanítanak, hogy tisztességes legyek, és szorgalmas, és legyek őszinte és ne hazudjak* (Butyka Enikő).

A harmadik generáció tagjai tudatosan elkülönítik magukat az előző nemzedékek életformájától, és az önképzést, a továbbtanulást az élet elengedhetetlenül fontos részének tekintik.

Telekszerkezet, lakáskultúra

Az első generációt képviselő Butyka Ferenc és Butyka Zsuzsanna házasságkötésük után, 1955-ben a férj által örökölt, Liliom utcai háromszatú házba költöztek: *Nem volt szokás nagy épületet építsünk, azt is mondta a fiam, hogy ha még egyszer építene, csak hosszába építene. Nekik olyan van, hogy alól is, közbül és felül is lehet lakni* (Butyka Zsuzsanna). 1959-ig együtt laktak egy albérlővel, akinek külön bejárható szobája volt. A lakó kiköltözése után a szobából konyhát és egy kis kamrát alakítottak ki: *Egy gazdálkodó embernek mindig több lakásra van szüksége. Tavasszal, mikor beindult valami holmi, nagymama is húsz évig élt, nekem is nagy gyerekeim voltak, hát egy szoba-konyhám legyen? Akkor túl lefolyt minden, egy hagymapucolás, felkötés, télen kellett a disznónak főzni pityókát, kellett a marhának vizet melegíteni. A színbe szekeret tartottunk, alatta pince van, a gazdasághoz mind kellett, de most már elég lenne egy szoba-konyha, de nem változtatok*

már, ez már így marad (Butyka Zsuzsanna). A területet hagyományos hóstáti szokás szerint tagolták, nagyobb hangsúlyt fektetve a gazdasági épületekre. Egy hóstáti portán meghatározott helye volt minden épületnek: „ha belépett az ember valamelyik kiskapun egy hagyományos hóstáti ház udvarába, az az érzése támadt, hogy faluhelyt van. Ha a kertbe is be akart menni, útja a tornácos ház előtt vezetett el. A tornácban és a tornác előtt mindenféle gazdasági eszköz, s minthogy a tornác és az udvar első fele az asszonyoké, több edény, kosár, asztal és szék volt látható.” (Asztalos 2012: 10.) Butyka Zsuzsanna és férje, a hagyományt követve, a lakóházat zöld színre festették, a tornácot pedig beépítették és idővel beüvegezték (63–67. képek). Az ablakok és ajtók fából készültek, a hagyományos, fából készült fedeles hóstáti kaput³¹ 1967-ben cserélték ki. A házzal szemben helyezkedik el a nyári konyha, amit főzésre, illetve a termékek piacra való előkészítésére használtak. Ebben a helyiségben a gyerekek tanácsára a régi főzőkemencét modern gáztűzhelyre cserélték: *Oda a fiam hozott egy radiátormelegítőt, mert kidobtuk a főzőkemencét, mert azt mondta a lányom, hogy sokat fogyaszt* (Butyka Zsuzsanna). A nyári konyha meghosszabbításában kamra és fürdőszoba helyezkedik el. Ez a helyiség a lakóház bővítésének is tekinthető, mivel egyrészt a házimunkák helyszíne, másrészt viszont a család is egyre inkább itt tartózkodik. (Gilyén 1995: 12.) Területe ezért megnagyobbodott, ülőbútorok, sőt ágy került bele. A kamrában Butyka Zsuzsanna elsősorban a konyhához szükséges edényeket tárolja, tehát ez a helyiség raktározófunkciót tölt be.³² A ház és a nyári konyha mögött helyezkedik el a gazdasági udvar, ami két részből áll: bal oldalt található a szín és a pajta, jobb oldalt pedig a gabonás és mögötte a disznóól. Ezt követi a kert, ahol szokás szerint *üvegrámás*, illetve paradicsomkaró-tároló szín található. Butyka Zsuzsanna háztáji gazdálkodást folytat, megtermeli a zöldséget saját részére, és elkészíti a hagyományos hóstáti *üvegrámás* melegítőt is (68–69. képek).

A lakóház két szobából, konyhából, kamrából és fürdőszobából áll. A bútorok nagy része megrendelés útján került a háztartásba. Butyka Zsuzsanna hozományához tartozott a hóstáti bútor, ami rendszerint *kaszten*ből, szobabútorból, ágyból, *sifon*ból, *kreden*cből és *telázs*iból állt. A *telázs*i helyett inkább egy konyhaszekrényt kért édesanyjától, mivel meg akart felelni az *iparos*-lakberendezés követelményeinek: *Nálunk édesanyám ha az egyiket hóstáti bútorral állította ki, akkor a másikat is. Az anyám halála után megvették a húgomnak is. A kasztenem megvan ott bent. Egy ágyból, egy kredencet, sifont, telázsit és egy kasztent, aminek három fiókja van, de én már megkértem édesanyámat, hogy nem kell a telázsi és a pad, ebből csináltasson egy konyhaszekrényt, amit iparoson árultak régen, és legyen ke-*

31 A hagyomány szerint a hóstátiak fából készült fedeles kaput készítettek, melyen feltüntették a gazda nevét és a ház építésének évét. A kapufélfát többféle elemmel díszítették. A befelé menet jobb oldali kapufélfára faekét, a bal oldalra pedig három vagy több búzakalászt markoló kezet véstek. Eke helyett, esetenként alatta, koronás kígyóval díszítették a kapufélt. (Asztalos 2012: 10.)

32 Granasztói Péter az alföldi mezővárosok lakóházainak térszerveződése kapcsán említi meg a kamra szerepét: „A konyha vagy a második szoba mellett-mögött legtöbbször egy harmadik vagy negyedik helyiség is állt: a kamra. Ennek tároló-raktározó funkciója szintén hozzájárult a lakóterek specializálásához.” (Granasztói 2010: 137.)

nyértartó, vitrin és szekrényféle (Butyka Zsuzsanna). A konyhában a szülőktől kapott hóstáti szekrény és ágy található (71–72. képek). Az újonnan alakult család eszközészletében a szülőktől kapott bútorok azok a tárgyak, melyek a háztartás önállóulását jelentik (Szarvas 1983: 316). Ezek általában nem teljeseek, a hóstáti hagyományoknak megfelelően hiányoznak belőle az új pár független gazdálkodását biztosító munkaeszközök és főzőedények, textíliák is.

A szülőktől kapott kaszten már elveszítette eredeti funkcióját, a kamrába került, ahol különböző háztartási tárgyak vannak elhelyezve (73. kép). A lakóházhoz tartozó konyhát rendszerint szobaként használták, ez volt az a tér, ahová a gazdálkodó házaspár a nap végén visszahúzódott, vagy különböző alkalmakkor itt fogadták a vendégeket. A szobabelsőre a zsúfoltság és a tárgyak halmozása jellemző. A gyerekek miatt még egy kanapé került a háztartásba: *Akkor másként alakítottunk, és akkor kanapét, mikor meglett a második gyerek, hogy legyen, ahol aludjanak* (Butyka Zsuzsanna). A második ágy megjelenése már differenciálta a lakóteret (Granasztói 2010: 160). Mindkét szobában cserépkályha található, annak ellenére hogy a ház már központi fűtéssel is el van látva. A hagyományos hóstáti lakodalom alkalmával a menyasszony a násznagyoktól szentképet kapott ajándékba, és ezt rendszerint a *tisztaszoba* falára helyezték (76. kép). A háztartáshoz tartozó modern felszerelések közé sorolható a hűtőszekrény, a mosógép és a tévé, amit 1965-ben vásároltak. Ezt már 2010-ben a konyhában levő korszerű, lapos képernyős televízió váltotta fel, de a szobából még mindig nem került ki a régi készülék.

A gazdasági épületek már elveszítették eredeti funkciójukat, a gyerekek raktárhelyiségként hasznosítják, illetve ide kerülnek a használaton kívüli bútorok is: *Még a gyermekeknek itt maradt biciklijük, szánkójuk, mindig én voltam a raktár, mindent ide raktak. Blokkba laktak, úgyhogy mindent ide raktak, és itt maradt minden, amiből kinőttek, már nem kell, aztán majd az ők unokájuknak is, ami nem kell. Más lett a világ, minden, így járunk mindnyájan öregek* (Butyka Zsuzsanna). A hóstáti bútor a színbe került (78. kép), a gabonásban pedig a gazdasági eszközök között található a *savanyú káposztás* hordók (79–80. képek). A pajtában Bányai Ferenc a modern gazdasági felszereléseit tárolja.

A ház jövőjével kapcsolatban Butyka Zsuzsanna megjegyezte, hogy nagyon szeretne volna, ha valamelyik unokája oda költözik, de már nem hiszi, hogy ez a vágya be fog teljesülni, mivel a fiatalok már külföldön keresik a jobb megélhetési lehetőségeket, és ehhez viszonyítva alakítják ki életterületüket is: *A fiam az már nem jön ide lakni, se a gyerekei. Erika meg, hát ki tudja, most mikor már megharcolta, hogy neki van zöldkártyája és hazajárhat, ő haza nem fog telepedni. A kicsinek is mi lesz a sorsa? Neki van egy barátja Magyarországon. Akkor a leányomnak itt szembe van egy blokkja, mondom, te is úgy fogsz járni, hogy a két gyerek közül egy se lesz. Én talán még jobban el vagyok keseredve, mint ő* (Butyka Zsuzsanna).

A középnemzedékhez tartozó Bányai Ferenc és felesége Bányai Zsuzsanna a gazdálkodás továbbvivőinek tekinthetők, emiatt a ház melletti gazdasági épületeknek és a kertnek is fontos szerepet tulajdonítanak. Húsz évig tömbházlakásban éltek, és 2004-től kezdték az Irisz-telepi házat átalakítani, mivel ott csupán két szoba és

konyha volt, a gazdasági épületek pedig hiányoztak: *akkor aztán 2004-ben kezdtünk építkezni itt, önerőből készítettük a lakást, itt két szoba, konyha volt, és fürdőszoba, egy garázs és egy raktárhelyiség. Ez nem gazdasági telek, de van kert hátul, fólia is van, az állatokat a szülőknél tartjuk, mert ott még megmaradt az istálló, és ott tartottuk, ameddig a tömbházba voltunk, a Zsuzsika szüleinél tartottuk az állatokat, aztán hátul a kertbe felépítettek egy nagy tömbházat, és jobbnak láttuk elvinni onnan az állatokat. Kint garázs van, mivel áruljuk a savanyú káposztát. Ez egy uniós probléma lett, és vannak szabályok, hogy hol tartsuk a káposztát, és hol dolgozzuk fel, és hol érleljük. Ez régebb nem így volt. A szülők a pincébe, konyhába és raktárhelyiségbe érlelték a káposztát* (Bányai Ferenc).

2009-től a család új házban lakik, a tömbházlakást pedig bérbe adták. Az előző nemzedékkel ellentétben a Bányai házaspár a gyerekekkel együtt, közös döntés alapján tervezte az új otthont: *Egy alkalommal a gyerekekkel leültünk és beszélgettünk, hogy mit szeretnének. Erika még itthon volt, akkor mikor nekifogtunk, aztán nemsokára ő elment, és aztán kérdeztük, hogy ha esetleg akarnak nagyobb lakást, vagy szeretnének itt lakni, részt vettünk egy családi megbeszélésen* (Bányai Ferenc). A megvalósításhoz szakembereket, mérnököt és kőműveseket is alkalmaztak. A régi alapterületet meghagyták, és erre még egy emeletet építettek, mivel úgy tervezték, hogy a gyerekek otthon maradnak, és így egy nagy családi házban mindkét generáció együtt élhetett volna, viszont a fiatalok már szüleikétől eltérő életstratégiát választottak, és nem maradtak a családi házban.

A középgeneráció lakóháza már nem követi a hagyományos háromosztatú, zöld színű tornácós ház mintáját. Butyka Ferenc tanácsára a központi fűtésen kívül faszakánt is működtetnek, a házat pedig szigetelték.

Ebben az esetben a szülők arra törekedtek, hogy minden gyereknek saját lakrésze legyen és arra is hangsúlyt fektettek, hogy a szobák tágasak és kényelmesek legyenek. A hálószobán, előszobán és fürdőszobán kívül megjelenik a nappali is, ahol általában a vendégeket fogadják (82–86. képek). A falra egyetlen képet helyeztek, és a hagyományos hóstáti szobától eltérően, ahol csőszképét találunk, a gyerekek Amerikában készült *Old Times* fényképét tekinthetjük meg. A régi bútorok közül csupán egy asztal és egy ágy került az új házba. A lakberendezéshez szükséges bútorokat, tárgyakat különböző üzletekből vásárolták. A tervezéshez internetes honlapokat, illetve folyóiratokat használtak, a bútorokat pedig nagyobb áruházakból vásárolták és a tartósság³³ elvét részesítették előnyben: *Bútorüzletből vettük a bútorok sok részét, a másik házból hoztuk a hálószobabútort, masszív fabútorok, az van 22 éves* (Bányai Ferenc). A lakóterülethez csupán egyetlen konyha tartozik, amit szintén a legmodernebb stílust követve rendeztek be.

A harmadik nemzedékhez tartozó Bányai Gyöngyi még nem költözött el szüleitől, viszont szobáját saját elképzelése, személyes ízlése szerint próbálta berendezni: *Világosabb színeket választottam, jobban tetszett, elegánsabb és fiatalosabbnak*

33 Pellandini-Simányi az idősebb (szülők) generáció lakberendezésének elemzése során fontos szempontként emeli ki a tartósság és értékállóság elvét (Pellandini-Simányi 2008: 214).

tűnik. A bútorokat édesanyámék ajánlották, mert nagy férőhelyes, és jobban ki tudom használni, sokkal praktikusabb (Bányai Gyöngyi). A modern termegoldáshoz tartoznak a beépített szekrények és az új, praktikus szempontokat előtérbe helyező bútorok. A hálószoba az a hely, ahol Bányai Gyöngyi szívesen tölti mindennapjait, elsősorban tanulással és pihenéssel: *Nyugvóhely, ahol félrehúzódok, tanuló, pihenek* (Bányai Gyöngyi). A szobában beépített szekrény található, és a modern tárgyak közé tartozik a televízió és a Lenovo laptop, amit ajándékba kapott testvérétől, és amit az internetes fórumokon megjelenő vélemények alapján választott ki: *Volt Dell laptopom, HP, most Lenovo van, az interneten néztem ki, különböző fórumokon, hogy milyen hozzászólások vannak. A testvérem küldte Amerikából* (Bányai Gyöngyi). A jövőben, elköltözése után is kertes házban szeretne lakni, de a zöldségeskert helyett inkább fűvel és fákkal beépített telket szeretne. A kertes házat részesíti előnyben, mivel a tömbházban a szobája nagyon zsúfolt volt: *Hát így összehasonlítva, mert a Mărăști téren tömbházban laktunk, és most, hogy házban lakunk, sokkal jobb. A szomszédok szempontjából is, nem volt gond ott a szomszédokkal, csak itt mégis nyugalmasabb, nem zajos, jobban megtetszett házban lakni. A tömbházba sokkal zsúfoltabbak voltak a szobák, három szobánk volt. Az volt a fontos, hogy legyen tágas, és minél jobban ki tudjuk használni a helyet* (Bányai Gyöngyi).

A telekhez tartozó gazdasági épületek: a garázs és a savanyúkáposzta-érlelő, amelyet az európai uniós normák szerint építettek (87. kép). A gazdasági eszközök nagy részét a szülőknél tárolják, a kertből viszont nem hiányzik a fóliasátor (88. kép).

Az új otthon Bányai Ferenc és Bányai Zsuzsanna régi terveinek, jövőbeli elképzeléseinek megvalósulását jelenti: *Hát nagyon jól, és mai napig is nagyon jól érezzük magunk itt. Ez egy régi álmom volt, mondhatnánk azt, hogy '79-es álmom, akkor házasodtunk össze, a Pacsirta utcába is terveztünk, hogy ezt csinálunk, azt csinálunk, ott nem lehetett építeni, akkor akartunk venni másik házat, sokat néztünk telkeke, t és hát minden olyan bizonytalan volt, vettük a blokkot, és gondoltuk, hogy a gyerekek kicsik voltak, és gondoltuk, még besegítenek a szülők, ha a gyerekekre kell ügyelni* (Bányai Ferenc).

A harmadik generációhoz tartozó Bányai Erika Amerikában lakik, és párjával közösen háromszobás házat bérelnek (89–90. képek). Ez nem az igazi otthon, mivel a bútorok a ház tulajdonosának elképzeléseit tükrözik. Ennek ellenére Erika megpróbálja otthonossá tenni azt a teret, ahol mindennapjait tölti. A konyha a legfontosabb helyiség számára, mivel itt főzi a hagyományos magyar ételeket. Az egyetem elvégzése után saját kertes házat szeretne vásárolni magának: *Bérlünk egy lakást, de szeretnénk venni, kertes házat szeretnénk. Szeretnénk tyúkokat, hogy legyen egy kertem, legyenek zöldségek. Nem tudom, hogy fog ez megvalósulni, de szeretném. Amerikában minden ház emeletes, és mindenkinek megvan a külön szobája. Nincsenek vitrinek, nekem tetszik. Nincs ennyi bútordarab, eszköz, minden basic, a legfontosabb dolog. Szép ez is, a poharakkal, de Amerikába nem nagyon látsz ilyet. Ebbe a házba, ahol most vagyunk, ez új lakás* (Bányai Erika).

Ifj. Butyka Ferenc és Butyka Enikő Möllersdorfbán, Ausztriában, kertes házban élnek (91–94. képek). Saját szüleik elképzeléseit követve, telket vásároltak, és arra

kétszintes házat építettek: *Én mindig házban laktam, ott nőttem fel, úgyhogy telket vettem, összejártam éveken keresztül, amíg ezt a telket megvettem és nekifogtunk építeni* (ifj. Butyka Ferenc). Tervük megvalósításához romániai kőműveseket alkalmaztak: *Minden erdélyi otthonról hozta a rokonát, hogy építsen, ez így működött, és akkor mi is így csináltuk* (ifj. Butyka Ferenc). Az új otthon központi fűtéssel látták el, a hagyományos fűtőtest helyett pedig padlófűtést alkalmaztak: *Nekem kellett egy csempekályha, mert én tudok annyi fát hozni haza, hogy be tudok gyűjtani. Másnak hiába mondom ezt, mert nekik olyan kell, hogy szép legyen, és mikor kialszik, nincs semmi meleg. Én mikor télen begyűjtök, itt nálunk 23-24 fok van a lakásban. Padlófűtés is van nálunk, mindenki ülhet nyugodtan, mert meleg van* (ifj. Butyka Ferenc). Mivel a Butyka család egyáltalán nem foglalkozik hóstáti gazdálkodással, elsősorban a lakás beosztására és berendezésére fektették a hangsúlyt, és arra, hogy jól érezzék magukat otthonukban. A tartósságon kívül, a lakberendezéssel kapcsolatos generációs eltérések vizsgálatakor, fontos szempontként jelenik meg az az elképzelés, hogy az otthon „egy olyan vár, ahol az ember tökéletesen jól érzi magát” (Pellandini-Simányi 2008: 212). A gazdasági épületeket a kert melletti galambház helyettesíti, mivel Butyka Ferenc szabadidős tevékenységéhez a postagalambászat tartozik. A kertben „szimbolikus” háztáji gazdálkodással foglalkoznak, zöldhagymát és spenótot termesztenek. A kert jellegzetességéhez tartozik, hogy hóstáti és albán *palántokat* is termesztenek egymás mellett (94. kép).

A ház pincéből, földszintből és tetőtérből áll. A ház tervezésénél és berendezésénél a nyugati világ lakáskultúráját követték. A lakásukat berendezők általában összehasonlítják saját tárgyaikat, lakásuk belsejét azokéval, akikkel közvetlenül érintkeznek, a saját társadalmi csoportjukhoz, rétegükhöz tartozók lakásaival, és hasonló módon kívánják ők is berendezni, mint a többiek. (Nagy K. 1984: 280.) Ifj. Butyka Ferencnek alkalma volt számos osztrák házban központi fűtést szerelni. Butyka Enikő is saját megfigyelései alapján döntötte el, hogy külön legyen a hálószoba és a nappali, mert ez szinte minden családnál így van: *Tudtuk azt, hogy mivel én is sok helyen takarítottam, hogy milyen jó, hogy a hálószoba legyen fönt, és az milyen praktikus. A gyerekeké a fenti részleg, mert mi leköltöztünk. Tudtuk azt, hogy ha jön egy vendég, akkor kell egy szoba, de nem volt ilyen különleges ötletünk, kicsit nagyra épült, de ez van* (Butyka Enikő). A pincében egy raktárhelyiség található, és mellette pedig egy külön bejáratú lakrészt, melyben egy román származású albérlő él. Ezt a lakrészt a szülők a gyerekeknek tervezték, de az előző generációval ellentétben ők már felismerik a generációk közötti mentalitásbeli eltéréseket, és elfogadják gyerekeik egyéni döntéseit: *Nekem tiszta dolog az, hogy egy húszéves lány nem lakik otthon. Ha el akar menni, akkor elengedem. A férjemnek az volt az elképzelése, hogy lent az egyik gyerek tud lakni, ha lesz partnerje. Megváltozott ez a gondolat. A lányunk sokszor a barátjánál lakik. Lehet, azt mondják, hogy szép volt, jó volt, de mást akarnak. Ez nagyon relatív, mert valóban nem is tudod, hogy hogy is lesz* (Butyka Enikő). A raktárba kerülnek a használaton kívüli, eredeti funkciójukat veszített tárgyak, a régi bútorok és porcelánkészletek: *A hóstátiaknál tele van tárgyakkal, a feleségem levitte a pincébe a szép bútorokat, ott van egy sarok-*

ba az összes. A kristályokat, a porcelánok a pincébe vannak, nem akarja (Butyka Ferenc). A mosógépeket is a pincében helyezték el.

A lakásban a legtöbb bútort és tárgyat üzletekből vásárolták, és arra törekedtek, hogy saját stílust alakítsanak ki, tehát ebben az esetben az személyes ízlés kerül előtérbe: *Én a modernet szeretem, egy picit régivel. Saját ízlésem van, és nem szeretem a zsúfoltságot, az egyszerűt szeretem. Úgy próbálok, hogy én szeressem, és jól érezzem magam, nem szeretem a túl drágát, sem a túl olcsót, ez az én stílusom. Egyszerű, és jól érezd magad benne. Elmész egy üzletbe és kiválasztod. Nem mondom azt, hogy láttam a tévébe, annál a színésznőnél, és nekem úgy kell. Inkább az én stílusom arra alapszik, hogy legyen egy nőnek nívója, amit szeretünk, és jól érezzük magunkat. Itteni áruházakból vettünk mindent.* (Butyka Enikő). A régi bútor ismét a lakás tárgyává válhat, és ez a „hangulati” egyezően alapuló újraértékelést, illetve a régi tárgyak antikvitásként való felértékelődését jelzi (Pellandini-Simányi 2008: 222). A középnemzedékre nem jellemző a tárgyak halmozása, viszont itt nemcsak generációk, hanem házastársak közötti eltérő mentalitások szemtanúi is lehetünk. A férj hajlamos a tárgyak megőrzésére, és a feleség az, aki kidobja a fölöslegesnek vélt bútorokat: *A férjem inkább gyűjt, de mikor én látom, hogy már nem jó valami, akkor kidobom. Most nincs időhöz kötve, hogy na öt évi, és aztán új kell* (Butyka Enikő). Butyka Ferenc hálószobájában helyezték el a galambászversenyeken nyert díjakat és okleveleket (97. kép). A konyhát is korszerű elképzelések alapján rendezték be (98. kép).

A harmadik nemzedékhez tartozó Butyka Andrea és Butyka Krisztián nem élnek külön háztartásban. Szobájukat saját elképzeléseik szerint rendezték be. Butyka Krisztián életében a sport, az úszás központi helyet foglal el, ami szobájának tárgyi világában is tükröződik, így a különböző versenyeken elért eredmények, díjak kiemelt helyet kapnak életterében. A falon kedvenc énekesnőjét ábrázoló poszterek található. A fiatalok élettere, tárgyi világuk sajátos életmódjukat tükrözi. Butyka Andrea szobájára sem jellemző a tárgyak halmozása, szekrényére csupán családi fotókat helyezett, melyek személyes kötődést jeleznek (99. kép).

Táplálkozás

Az első nemzedékhez tartozó személyek megélhetési alapját a gazdálkodás és piacozás képezte, így arra törekedtek, hogy az elfogyasztott javak jelentős részét megtermeljék. A zöldségtermesztés mellett állattartással is foglalkoztak, és ez azt jelentette, hogy a húst, tojást, tejet sem kellett üzletből megvásárolniuk.³⁴ Általában időt fordítottak a főzésre, és az előző generáció szokásait követve hangsúlyt fektettek a hagyományosan elkészített ételekre: *Nálunk, így tanultuk otthonról, hogy min-*

34 Kovács Emese a háztartásbeli asszonyok feladatkörével kapcsolatosan jegyzi meg, hogy ebben a háztartástípusban fordul elő legkevésbé a boltra, vásárlásra hagyatkozás, mivel igyekeznek minden étkezéshez, minden idő- és évszakban az önellátás biztonságát megszerezni, a konyhatechnika és a használt eszközkészlet sem változik (Kovács E. 1978: 194).

dig mindent főztünk. [...] Tyúkot tartottak, disznót tartottak. Mi is úgy csináltunk (Butyka Zsuzsanna). Mivel a mezőgazdasági munkák miatt nem maradt sok idő az ételek elkészítésére, az étrend nem volt változatos, és nem alkalmazkodtak a gyerekek igényeihez sem: Férjhez jöttem, disznót vágtunk, és én sose nem kérdeztem a gyermekektől, hogy mit főztek, én főztem és megették (Butyka Zsuzsanna). Butyka Zsuzsanna Amerikához kapcsolódó észrevételei közé tartozik, hogy New Yorkban, a nagy üzletekben ugyanazon a helyen mindent meg lehet vásárolni, és ennek számos előnyét is felsorolja: *Mikor voltunk New Yorkba, ott is volt egy üzlet, magyarországi kolbász, szalámi, ott bevásároltunk. Nagy üzletek vannak ottan, sonkát vettünk, olyan szép van, hús van olcsón, tojás, tej. Mondom, te Eri, itt ez a sok tej nem romlik meg? Nem, mondja, ez úgy van megpreparálva, és jó ízű, de pirospaprikát nem kaptunk. És kaptunk zöld tárkonyt, néztem, hogy ez eredeti tárkony, megkóstolom, és hát ez eredeti tárkony. Akkorát adtak, hogy felét eltettem neki, mondom, na, ezt még egyszer elhasználok. Csináltunk egy tárkonyos levest sonkával. Ő nem nagyon szokott ott főzni (Butyka Zsuzsanna).*

Bányai Zsuzsanna és férje megtermelik a zöldséget a család számára, nekik csupán a kenyeret, cukrot és olajat kell megvásárolniuk. A gyümölcsöt is általában termelőktől szerzik be, figyelnek arra, hogy ne fogyasszanak külföldi árukat és egészségtelen termékeket: *almát is csak a termelőktől, csakis azoktól, akiket mi ismerünk, tehát nem valami külföldi dolgot, a décseieknek jó termékeik vannak, cseesznye, szilva, körte (Bányai Ferenc).*

Nagyon ritkán vásárolnak bevásárlóközpontokból, és ilyenkor negatívan veszik tudomásul, hogy a fiatal generáció az előre elkészített termékeket, becsomagolt süteményeket részesíti előnyben: *Nekem nem kellene onnan ennivaló. Nem is szeretem ezeket az előre készített, becsomagolt süteményeket sem. Nem dolgoznak az emberek, mert ugye a krémet meg kell csinálni, el kell mosogatni (Bányai Zsuzsanna).* Termelőként fontos számukra, hogy az áru friss legyen, és ne tartalmazzon tartósítószeret. Bányai Zsuzsanna a téli periódusra is gondol, rendszerint uborkát, paradicsomot és természetesen hóstáti savanyú káposztát szokott eltenni: *van olyan, aki nem is értékeli, a mostani fiatal generáció nem is főz, amit most vettünk észre, hogy az utóbbi időben nem is tesznek el télire. Régebben tettek el paradicsomot, uborkát vagy savanyúságokat. Most inkább megveszik készen, a nagyüzletekben vannak készen. Akárhová megyünk, egy nagy üzletbe, az emberek megveszik az ételeket, amik ott vannak (Bányai Zsuzsanna).* A mai fiatalok közül nagyon kevesen tanulnak meg főzni, mindezt azzal indokolják, hogy a munkahely felemészti idejük nagy részét, és emiatt sok mindent inkább a boltban vásárolnak. A megváltozott közösségi, családi normák, a rendelkezésükre álló pénz és a kereskedelmi kínálat ezt lehetővé teszi (Báti 2009: 261). Bányai Gyöngyi a szülei szokásaihoz alkalmazkodik, általában olyan ételeket fogyaszt, amit az édesanyja készít. Ha üzletből kell vásárolnia, akkor számára a legfontosabb szempont az, hogy a termék egészséges legyen: *Például ha már kipróbáltuk és ízlett, és meg voltunk elégedve a termékkel, akkor abból vettünk, az ár is fontos, ne legyen se a legdrágább, de se a legolcsóbb. Többnyire egészséges is legyen (Bányai Gyöngyi).* Bányai Erika Amerikában is megpró-

bálja betartani az otthoni szokásokat, rendszerint töltött káposztát, paradicsomlevest, húslevest szokott főzni, és ünnepnapokra pedig kenyeret, kalácsot, diós és mákos bejglit süt: *Mindig próbálok főzni, erre nagy hangsúlyt fektetek, és mindent, amit édesanyám megtanított, próbálok elkészíteni. Töltött káposztát vagy paradicsomlevest is készítek, húslevest, süteményeket. Kalácsot készítek, diós és mákos bejglit. Sőt még kenyeret is sütök, és én is dagasztom, nagymamám megtanított. Ami nincs Amerikában, az a karalábé, azt hiányolom. Én mindent from scratch, az alapoktól, nem veszek félkész ételeket. Van piac ott is* (Bányai Erika). A háztartáshoz szükséges zöldséget általában piacról szerzi be, ami eltér a kolozsvári Széchenyi téri piactól, mivel nem asztalokra, hanem autók csomagtartójára helyezik a termékeket, és a zöldségek mellett bizonyos városokban tengeri ételeket is árulnak: *Nem olyan, mint az itteni piac, hanem lehet venni salátát, répát, nagyon sok seafood van* (Bányai Erika). Mivel gyerekkorában segített szüleinek és nagyszüleinek a gazdasági tevékenységekben, tudatában van annak, hogy mit jelent a termelői munka, és ez befolyásolja döntéshozatalát a termékek kiválasztásában is: *Bennem mindig az van, hogy azt mondta anyukám, hogy annyit forgatják a piacon a salátát, és bennem az van, hogy ne forgassam, mikor odamegyek a bácsihoz. Nem asztalon árulnak, hanem csomagtartóból, és én nem forgatom. Ez jut eszembe, hogy milyen nehezen, mennyit pucoltuk a hagymát a húgommal, és hát értékelem az emberek munkáját* (Bányai Erika).

Ifj. Butyka Ferenc és felesége, Butyka Enikő nem foglalkoznak gazdálkodással, kertjükben csupán nosztalgiából és hagyományörzés céljából kis mennyiségben természetnek hagymát, paradicsomot és spenótot: *Termelünk, de nem eladásra, mikor van valami szezon, elteszünk valamit. Egy kicsi zöldhagymát teszünk. Legyen egy kicsi saját termék, ez minimális* (ifj. Butyka Ferenc). Ennek ellenére nagyon vigyáznak arra, hogy egészségesen táplálkozzanak, és nem követik az osztrák táplálkozási szokásokat, inkább a bioárakat választják. A termékek nagy részét nem bevásárlóközpontokból, hanem olyan magyarországi barátoktól, ismerősöktől vásárolják, akik állattenyésztéssel, illetve zöldségtermesztéssel foglalkoznak: *Hát mondjuk, azért mi megválogatjuk, hogy mégis honnan vásárolunk és mit eszünk. Nem tudjuk pontosan, mit eszünk, de a húst hozatjuk a vágóhídról, van egy galambászbarátom, és tartjuk a kapcsolatot, olcsóbban hazahozza. Ha bárányszzezon van, a hagyományt szeretjük. Vannak barátaim Magyarországon, akik biotyúkokat nevelnek, és onnan vesszük a tyúkot és a tojást, ha zöldség, akkor ha lehet, azt is onnan szerezzük meg. Így magunknak nem termelünk* (Butyka Ferenc). A hétköznap, illetve ünnepnapokon elfogyasztott ételek közé tartozik a hagyományos töltött káposzta, a sült hús és a füstölt kolbász: *Az ételekbe megvannak a hagyományos dolgok, a töltött káposzta, a sült hús. Ilyen hagyomány, hogy csinálunk egy füstölt kolbászt, ezt nem hagyjuk el* (ifj. Butyka Ferenc). Butyka Andrea nem él külön háztartásban, így általában a szülei által elkészített ételeket fogyasztja, de ennek ellenére szokott bevásárlóközpontokból is gyorsételeket vásárolni: *A Billába, Sparba vásárolok mindent, ami kell, ami jó* (Butyka Andrea). Butyka Krisztián számára nem fontos, hogy milyen ételeket fogyaszt, mivel mindennap

sportol és nincs ideje ezzel foglalkozni: *Nem vigyázok, amit eszek, azt eszem, amit kapok, szeretem enni a toastot, de ha van valami meleg kaja, akkor azt eszem* (Butyka Krisztián).

A táplálkozási szokások eltérő módon alakulnak azokban a családokban, melyekben a gazdálkodásra fektetik a hangsúlyt. A Butyka család esetében nemcsak generációk, hanem ugyanazon nemzedékhez tartozó egyének közötti mentalitásbeli különbségeket is megfigyelhetünk. Az első nemzedékben a termelésre fektették a hangsúlyt, és a piacozás mellett háztáji gazdálkodással is foglalkoztak, ami azt eredményezte, hogy mindent megtermeltek, amire a családnak szüksége volt. A második nemzedékben Bányai Zsuzsanna és férje tovább folytatta ezt a hagyományt, Butyka Ferenc viszont eltérő stratégiát választott, a termékek nagy részét megvásárolja, ennek ellenére megpróbál egészséges életmódot folytatni. A táplálékok összességét a megtermelt mezőgazdasági javak és a vásárolt élelmiszerek alkotják. Ezek aránya egyre inkább a vásárlással megszerzett élelmiszerek javára tolódik, elsősorban az igények és a jövedelem növekedése miatt. (Lammel 1984: 336.)

Szabadidő

Az első nemzedék hagyományos hóstáti termeléssel foglalkozott, így a családtagok időbeosztását elsősorban a gazdasági tevékenységek rendje határozta meg: *egy hóstáti embernek nem volt soha megállása, sem az embernek, sem az asszonynak. Már januárban nekifogtak, ha nem volt elég gané, akkor ment, keresett, hogy tudjon melegágyat csinálni. Amikor még bírtam, elmentem a piacra háromszor is egy héten, és itthon megvolt a magunk teendője* (Butyka Zsuzsanna). Télen az asszonyok foglalkozása a tollfosztás³⁵ volt, ebben a periódusban készítették elő a lányok hozományát, melyhez rendszerint párna, paplan és ágynemű tartozott: *Régen özszeültek az asszonyok, tollut téptek. Jött hozzánk Rózsa néni, édesanyám nevelt libát is, és tépték a tollut, 6 párnát adtak egy leánynak. Egy paplant, két rendbéli ágyneműt* (Butyka Zsuzsanna). Vasárnap általában nem dolgoztak, de ez nem volt szigorúan betartott szabály, mivel gyakran előfordult, hogy ezen a napon a férfiak kaszáltak, az asszonyok pedig piacra mentek. A vasárnap ilyen értelemben a munkás hétköznapi felé mozdul el (Keszeg 2009: 31). A kollektív ideje alatt nyáron általában Szovátra, Kolozsra, Algyógyra utaztak: *akkor még a kollektívbe szerveztek egy-egy kocsit* (Butyka Zsuzsanna). A nagyüzemek érdeme, hogy buszos kirándulásokat szerveztek és üdülési lehetőségeket biztosítottak (Jávor 2000: 992). Továbbá a szabadidős tevékenységek közé tartozott a testvérek felköszöntése, a Zsuzsa-, István-, illetve Ferenc-névnapi megünneplése, a nem otthonhoz kötött eseményekhez tartozott a színház- és a mozilátogatás is: *Nem mondom, mert meglátogattuk a*

35 Szabó Piroska szerint a falusi szabadidőformák specifikáját az olyan tevékenységek jelenléte adja, amelyeknek kettős funkciójuk van: munka, szórakozással összekötve. Ilyen például a disznóvágás, tollfosztás (Szabó P. 1978: 279).

testvéreket, egy Zsuzsa napját, István napját, egy Ferenc napját megültünk. Mi fiatalok még elmentünk a színházba is, vagy volt egy-egy jó mozi vagy tévé (Butyka Zsuzsanna).

Bányai Ferenc mindennapos tevékenységéhez a gazdálkodás és piacozás tartozik, így kevés szabadideje marad. A mezőgazdasági munka szezonális jellege miatt elsősorban az őszi-téli hónapokra jut a legtöbb szabadidő (Jávor 2000: 993). Bányai Ferenc télen, szabadidejében rendszerint újságot olvas, tévét néz, és interneten keresztül tartja a kapcsolatot lányával: *Skypon beszélünk egy kicsit Erikával, tehát ennyi a szabadidő. Ahol állat van, ott nincs szabadidő, se vasárnap, se karácsony, semmilyen ünnep nincs* (Bányai Ferenc).

Bányai Zsuzsanna szerint is a téli időszak az, amikor nagyon kevés gazdasági tevékenységet végeznek: *Azért nekünk szabadidőnk nem nagyon van. Talán télen van egy kis időnk* (Bányai Zsuzsanna).

Minden évszakban jól meghatározott terv szerint készítik elő a piacra kikerülő termékeket: *Tavasszal a zöldhagymával kezdjük, és utána saláta, karalábé, ezek mellett petrezselyem és zöldkapor, aztán jön a zöldpaszuly és utána a nyári káposzta. [...] Ősszel kezdődik a savanyú káposzta, mellette a nyers káposzta is, murrok, krumplival is foglalkozunk, céklát teszünk, és ezt ősztől tavaszig áruljuk* (Bányai Zsuzsanna).

A Butyka házaspár mindennapjainak ritmusát a munkaidő határozza meg. Butyka Ferencnek általában reggel 8 órára már a munkahelyén kell lennie, ahol 17 óráig dolgozik. Szerinte az iparosmunkahely sokkal nehezebb, mint a gazdálkodás, mivel elsősorban időhöz kötött tevékenységekből áll: *Volt kint nagynéném, és mondta, hogy hát ti itt dolgoztok, mert látta, hogy reggel hatkor kelünk, és nyolcra már a cégnél vagyunk. Kimegyünk és ötkor hazajövünk. Akik otthon maradtak, kimentek a piacra, csinálták nyugodtan a dolgukat, de mi ezt csináljuk huszonöt éve* (Butyka Ferenc). Szabadidejében galambászáttal foglalkozik, és számos hazai meg nemzetközi versenyen vesz részt.³⁶

Butyka Enikő elárusítónőként dolgozik, és időbeosztását főként a munkahelye határozza meg. Szabadidejében sportol, zenét hallgat, tévét néz, tehát általában otthonhoz kötött tevékenységekkel foglalkozik. A legtöbb időt a gyerekekkel tölti, mivel nagyon fontosnak találja a szülő–gyerek kommunikációt: *Szeretek sportolni, sokat hülyéskedek a gyerekekkel, sokat beszélgetek velük, szeretek zenét hallgatni. A legtöbbet a gyerekekkel töltök, sokat kommunikálok velük. Különleges hobbi nincs, mint a férjemnek* (Butyka Enikő).

Bányai Gyöngyi időbeosztását elsősorban az egyetemi órák rendje határozza meg. Általában reggel 8 órára megy egyetemre, és délután pedig a következő napra tanul. Szabadidejében általában olvas, zenét hallgat, és mikor több ideje van, találkozik barátaival: *Hát, olyan sok szabadidőm nincs, az egyetemen is sok órám van,*

36 Norbert Elias és Eric Dunning szabadidős tevékenységek tipológiájának megfelelően a hobbiszerű otthoni munka az önfejlesztés, örömszerzés időszakos szabadidős tevékenységei közé sorolható (idézi Granasztói 2000: 110).

sokat is kell tanulni, de hát ki szoktam menni, sétálni barátokkal, itthon olvasok, zenét hallgatok (Bányai Gyöngyi). Bányai Erika egyrészt a munkahelyéhez, másrészt viszont szintén az egyetemhez igazítja idejét. Általában reggel 6.30-kor kezdi a munkát és délig dolgozik. Ezután hazamegy és pihen, majd délután 16 órakor a második munkahelyén kell lennie. A munkával párhuzamosan egyetemen is tanul. A szabadidő szerinte az a periódus, amikor hazamegy a szüleihez, ahol alkalma van magára figyelni, pihenni és gyerekkori barátaival találkozni: *A szabadidő az, amikor időt fordítok magamnak, akkor van szabadidőm, amikor hazajövök látogatóba* (Bányai Erika).

Butyka Andrea idejének jelentős részét tanulással tölti, de az ő esetében különbség van a hétköznapok és a hétvége között. Szabadidejében általában interneten keresztül kommunikál barátaival. Hétvégén többnyire Bécsbe utazik, ahol alkalma van az ottani barátaival találkozni:³⁷ *Hát egész nap tanulok, hétvégén szoktam kimenni, de nem egész nap, inkább csak estefele. Internetezek, nem állandóan, de telefonon megnézem. Voltam az este is Bécsben szórakozni* (Butyka Andrea).

Butyka Krisztián a tanulásra és az úszásra fekteti a hangsúlyt. Az ő esetében is a hétvége az az időszak, amikor pihenni és játszani szokott. A vasárnap szintén tanulással telik, mivel készülnie kell a következő hétre: *Szombaton szoktam tévézni, és ha meleg van, akkor szoktam kint játszani, és vasárnap szoktam tanulni, mert hát készülök a hétre* (Butyka Krisztián).

A három generáció időbeosztását követve azt állapíthatjuk meg, hogy az első nemzedék és a második nemzedékből Bányai Zsuzsanna és férje mindennapjait a gazdálkodáshoz tartozó munkálatok határozzák meg. Idejüket ennek függvényében osztják be, ám bizonyos mértékben szabadsággal is rendelkeznek, mivel ők határozzák, tervezik meg mindennapjaikat.³⁸ Ezzel ellentétben az alkalmazottak időbeosztását elsősorban főnökük határozza meg. Így a munkával és a nem munkával töltött idő élesen elválik egymástól, a szabadidő általában a munkaidő utáni periódust jelöli.³⁹ Ez tette lehetővé Butyka Ferenc számára, hogy hobbijával meghaladja a családi hagyományt. A harmadik nemzedék esetében Bányai Erikán kívül senki nem él külön háztartásban, tehát az időt nem a munka, hanem a tanulás határozza meg. Ez a generáció már a tömegkommunikációs eszközök világában szocializálódott, így szabadidejükben nagyobb hangsúlyt fektetnek a virtuális baráti kapcsolatok ápolására.

37 Keszeg Vilmos a fiatalok szabadidős tevékenységeinek vizsgálata kapcsán felhívja a figyelmet arra, hogy a 20. század második felében a fiatalok szombat éjszakai tevékenységei kerülnek a felnőttek ellenőrzésébe, az éjszakai élet központjává a diszkók, bárók, a motelek váltak (Keszeg 2009: 30).

38 A Thomas Højrup dán etnológus által kidolgozott életmód-konceptió (lifemode 1 – kisvállalkozók, lifemode 2 – alkalmazottak, lifemode 3 – alkalmazottak – orvos, ügyvéd) szerint az első generáció és a második nemzedékből Bányai Zsuzsanna és férje az első kategóriába sorolhatók, mivel az ő esetükben nem létezik éles különbség a munkával és a nem munkával töltött idő között, a tevékenység ebben az esetben egyrészt munkafolyamat, másrészt viszont a jövedelemforrás részét képezi (Højrup 1983: 32).

39 Szintén Thomas Højrup életmód-konceptióját figyelembe véve, ifj. Butyka Ferenc és felesége időbeosztása a lifemode 2-nek felel meg. Ebben az esetben a munkával töltött idő ellentéte a szabadidőnek. A család jólétének érdekében a férj és a feleség is munkát vállal (Højrup 1983: 37–39).

Következtetések

A Butyka család három nemzedékén keresztül megfigyeltem a párválasztásban, foglalkozás és gyerekevelési szokásokban, lakáskultúrában, táplálkozásban és szabadidős tevékenységekben bekövetkezett változásokat. A Butyka család esetében a keresztnévadási szokás a generációk közötti kontinuitást hangsúlyozza, viszont ez a harmadik nemzedék esetében már nem valósul meg (Jávor 2000: 44). Bányai Zsuzsanna és testvére, ifj. Butyka Ferenc már nem fektetnek hangsúlyt a keresztnévadási hagyományra.

	Családtag	Származás- Vallás	Lakhely	Foglalkozás	Telekszerkezet	Táplálkozás	Szabadidő
I. nemzedék	id. Butyka Ferenc	kolozsvári református hóstáti	Kolozsvár, Románia	hóstáti földész	tornácos ház, gazdasági épületek, udvar, kert	saját termékek	névnap, bál, dalárda
	Butyka Zsuzsanna (szül. Szalma)	kolozsvári református hóstáti	Kolozsvár, Románia	hóstáti háztartásbeli jelenleg nyugdíjas	tornácos ház, gazdasági épületek, udvar, kert	saját termékek	tollfosztás, névnap, bál
II. nemzedék	Bányai Zsuzsanna (szül. Butyka)	kolozsvári református hóstáti	Kolozsvár, Románia	mérnök hóstáti termelő	emeletes ház, gazdasági épületek, udvar, kert	saját termékek	újság, tévé, internet-télen
	Bányai Ferenc	kolozsvári református hóstáti	Kolozsvár, Románia	szerszámlakatos, hóstáti termelő	emeletes ház, gazdasági épületek, udvar, kert	saját termékek	pihenés, házimunka – télen
	ifj. Butyka Ferenc	kolozsvári református hóstáti (osztrák állampolgár)	Möllersdorf, Ausztria	víz-gáz szerelő	emeletes ház, galambház, kert	biotermékek	galambádszat
	Butyka Enikő (szül. Kolozsi)	kolozsvári református iparos (osztrák állampolgár)	Möllersdorf, Ausztria	elárusító	emeletes ház, galambház, kert	biotermékek	sport, zene, gyerekek

III. nemzedék	Bányai Erika (Bányai Ferenc és Bányai Zsuzsanna lánya)	kolozsvári református hóstáti	Ocean City, Amerika	pincér-egyetemista	3 szobás bérlakás, bérelt kert	házilag készített ételek	pihenés Kolozsváron
	Bányai Gyöngyi (Bányai Ferenc és Bányai Zsuzsanna lánya)	kolozsvári református hóstáti	Greifswald, Németország	egyetemista	szülői emeletes ház, bentlakás	„egészséges” életmódot követő ételek	olvasás, zene, internet
	Butyka Andrea (ifj. Butyka Ferenc és Butyka Enikő lánya)	református magyar (osztrák állampolgár)	Möllersdorf, Ausztria	egyetemista	szülői emeletes ház, kert	üzleti termékek	internet, bécsi klubok
	Butyka Krisztián (ifj. Butyka Ferenc és Butyka Enikő lánya)	református magyar (osztrák állampolgár)	Möllersdorf, Ausztria	tanuló	szülői emeletes ház, kert	toast, „anya főztje”	úszás

2. táblázat. Az Arad utcai Butyka család

Id. Butyka Ferenc és Zsuzsanna életében a gazdálkodás központi helyet foglalt el, és ezt szülei neveltetése is elősegítette. Mindketten kolozsvári református hóstáti családból származnak. A párválasztás fontos lépés a hóstátiak életében, mivel ez tükrözi a közösséghez való kötődés fokát. Az élettárs megválasztásától függ a kialakuló család jellege (Pillich 1980: 59). Az első nemzedéket képviselő személyek nagyobb hangsúlyt fektettek a gazdálkodásra, és a gyerekeknek is megpróbálták a hagyományos életformát átadni, viszont a kollektív nagymértékben befolyásolta a középnemzedék döntéseit.⁴⁰ A két testvér mentalitásbeli különbségeit tükrözi az eltérő életstratégiák választása.

Bányai Zsuzsannának mérnöki állása volt a kollektív periódusa alatt, de a rendszerváltás után szülei biztatására folytatta a családi hagyományt, és hóstáti származású férjével együtt 2012-ben is intenzív gazdálkodással és piacozással foglalkoznak: *A fiatalok, sem a vejem, se a lányom, nekik munkahelyük volt, 1-2 évig dolgoztunk együtt a gyerekekkel, hogy lássák ők is, hogy hogy kell. '90-be Zsuzsika kikerült, el volt keseredve. Az apja mondta, hogy miért vagy elkeseredve, nekem van földem, apósodnak van földje, látod, én mindig ebből éltem meg, egyéb-*

⁴⁰ Pillich László megállapításai szerint az 1962–1980 közötti periódusban szinte teljesen átalakult a közösség foglalkozásszerkezete, és a nők legnagyobb része is dolgozott (Pillich 1984: 105). Az eddig a háztartásbeli feleségre alapozó családi munkamegosztás, termelés, fogyasztás és életmód átalakul.

bel nem foglalkoztam, s aztán ezzel foglalkoztak. A fiam már nem foglalkozik, mert Ausztriába nincs ilyen (Butyka Zsuzsanna). Bányai Ferenc szerszámlakatosként dolgozott a kollektív ideje alatt, viszont a forradalom után kizárólag mezőgazdálkodással foglalkozott: a forradalom után jövőt láttunk a mezőgazdaságba, abbahagytuk a munkahelyet. Nem számoltak el, hívtak vissza, de én nem akartam, mert a kereset gyenge volt. Többet tudtam keresni mint magántermelő (Bányai Ferenc). Szüleiktől eltérően Bányai Zsuzsanna és Bányai Ferenc már hangsúlyt fektetnek a gazdálkodáshoz tartozó modern eszközök beszerzésére, és ezzel együtt jelentősen átalakult a család együttműködési, termelési és piacszervezési formája is: Odajutottunk, hogy még egy családdal közösen dolgozunk, az unokatestvéreméknek van egy kis traktorja, és ő azzal segít, a sorok között meg kell húzni, aztán meg kell kapálni a sorokat, oda sokszor viszünk segítséget is. Mi mindent együtt csinálunk, de például a férjemnek nem áll a keze a salátaültetéshez, azt én csinálom, ő előkészíti nekem az ágyást, ha kell, akkor kihúzza a sort, ha kell, segít öntözni is, és én ültetek, a kertbe kézzel ültetem el, de a mezőn mindent géppel ültetünk, a káposztát is géppel ültetjük, és kukoricát, mindent géppel vetnek el (Bányai Zsuzsanna).

A kollektivizáláson kívül a Bányai házaspár életét a bontások időszaka is befolyásolta, mivel hóstáti portájuk helyére tömbházlakást építettek, így kénytelenek voltak elköltözni, a gazdasági szerszámokat pedig szüleiknél tárolták: *Közben apósoméknak volt egy házuk a Pacsirta utcában, az ott közel van a szüleink házához, a következő utca, ott most egy blokk van. Ott volt egy kis ház és oda költöztünk. Kicsi ház volt, de megvoltunk benne, már akkor tervezgettük, hogy hol tudnánk venni egy házat, de abban az időben nagy volt a bizonytalanság, akkor bontották le a házakat a Ceausescu-időben. [...] Júniusba lebontották a házat, és akkor költöztünk a blokkba. Tudtuk előre, fel voltunk szólítva, hogy le lesz bontva a kerület, ez gondot okozott, mert egy másik lakást kellett nézni. Ott körbe mind házak voltak, és sok hóstáti lakott ott, most csak alig maradt egy pár. 20 évet éltünk a blokkba, itt már elkezdtek hamarabb, javítottunk és három éve költöztünk ide (Bányai Ferenc, Bányai Zsuzsanna). Annak ellenére, hogy ők tovább folytatták a szüleik mesterségét, a megváltozott gazdasági-társadalmi körülmények miatt gyerekeiket már értelmiségi pályák felé irányították.*

Butyka Ferenc számára – testvérétől eltérően – a gazdálkodás már nem jelentett biztos megélhetési forrást, ő már nem követte szülei stratégiáját, emiatt a párválasztásban sem volt fontos számára, hogy felesége hóstáti származású legyen. Ebben az esetben a társadalmi rétegződés átalakulását figyelhetjük meg, a családba kívülről bekerülő iparoslány, Butyka Enikő (szül. Kolozsi) révén. Az előző nemzedékkel ellentétben a Butyka házaspár külföldön, Ausztriában kereste a jobb megélhetőségi lehetőséget, és ők is támogatják a gyerekek övékétől eltérő választásait, egyéni döntéseit. Már nem a családi együttműködés, gazdálkodás, piacozás, hanem a személyes aspirációk kerülnek előtérbe: *Mi más világban élünk itt, mi érdekesek vagyunk. Mi már egészen elüttünk, a gyerekek például nem tudnak semmit a Hóstátról (Butyka Ferenc).*

A második generációhoz tartozó ifj. Butyka Ferenc Ausztriában él családjával, és gyerekei már ott születtek. A harmadik generációt képviselő Bányai Erika Amerikában, testvére, Bányai Gyöngyi pedig Németországban él. (2. táblázat)

A telekszerkezet sokat elárul a család életmódjáról, elsősorban jelzi, hogy milyen mértékben foglalkoznak gazdálkodással. Az első nemzedék nagyobb hangsúlyt fektetett a gazdasági épületek nagyságára, a lakás és annak beosztása háttérbe szorult. A második generáció tagjai, Bányai Zsuzsanna és férje telkén a házon kívül (amely már eltér a háromosztatú hóstáti háztól, hangsúlyt fektettek a lakóter nagyságára is) gazdasági épületek és kert is található. Ifj. Butyka Ferenc és családja telekszerkezetéhez nem tartoznak gazdasági épületek, a telek nem alkalmas piacra irányuló gazdálkodásra. Ifj. Butyka Ferenc számára a galambászat sokkal fontosabb, és kertjében már csak nosztalgiaiából ültet palántákat. A harmadik generációból csupán Bányai Erika költözött el a szülői háztól. Ő Amerikában bérel házat és kertet is, a lakberendezéssel kapcsolatban a személyes ízlést helyezi előtérbe: *Bérlünk egy lakást, de szeretnénk venni, kertes házat szeretnénk. Szeretnénk tyúkokat, hogy legyen egy kertem, legyenek zöldségek. Nem tudom, hogy fog ez megvalósulni, de szeretném. Amerikában minden ház emeletes, és mindenkinek megvan a külön szobája. Nincsenek vitrinek, nekem tetszik. Nincs ennyi bútordarab, eszköz, minden basic, a legfontosabb dolog. Szép ez is, a poharakkal, de Amerikában nem nagyon látsz ilyet* (Bányai Erika).

A táplálkozás szempontjából az első nemzedék és a második generációból Bányai Ferenc és felesége képesek a saját ételkészítési-szükségeik kielégítésére. Ifj. Butyka Ferenc és felesége elsősorban biotermékeket vásárol, ők már nem foglalkoznak gazdálkodással, viszont a termelők árui részesítik előnyben. Bányai Erika megpróbál Amerikában is otthoni étrend szerint táplálkozni, lehetőleg hagyományos, anyukájától tanult ételek készítésével.

A szabadidő vonatkozásában fontos megjegyezni, hogy az első nemzedék elsősorban a szociabilitást szolgáló tevékenységekben vett részt (névnapi köszöntők, bálók). Bányai Zsuzsannának és férjének a gazdálkodó emberekre jellemző módon csupán télen van idejük nem munkához kötődő tevékenységekkel foglalkozni (ismeretszerző tevékenységek: újság-olvasás). Ifj. Butyka Ferenc hobbiszerű (galambászat) otthoni munkával tölti szívesen szabadidejét. A harmadik generációra az előzőektől eltérően elsősorban szervezett tevékenységek jellemzőek (sportklub, tánc).

Az életmódváltás megfigyeléséhez nemcsak a múlt és a jelen helyzet megismerése, hanem a jövőkép, a jó életéről alkotott elképzelések is hozzátartoznak. Az időélmény motiválja, és állandó mozzanatként szervezi az ember életvitelét. (Váriné Szilágyi 1984: 92.)

Bányai Zsuzsanna úgy véli, ha a gyerekek nem akarják folytatni a gazdálkodást, ők sem fogják, mivel nagy befektetésekkel járna: *A mostani mezőgazdaság nem úgy van, ahogy mi termelünk, most már nagy fölíázások vannak, nagy befektetések, másképpen termelnek. Ha a gyerekek ezt nem akarják folytatni, akkor ez nekünk nem éri meg, hogy ezért kölcsönt vegyünk fel, hogy ilyesmibe fektessünk. A legfontosabb az, amikor van egyetértés a családban, tehát nem kimondottan az,*

hogy nekem legyen lakásom és legyen mit egyek (Bányai Zsuzsanna). Az egyetértést és a gyerekek jövőjét helyezi előtérbe. Butyka Ferenc és Butyka Enikő jövőbeli tervei közé a gyerekek anyagi támogatása, motiválása és a munka tartozik: *Munka, és hogy az ember meg tudja tartani az életszínvonalát, amit elért.* (Butyka Enikő)

A harmadik nemzedék jövőképehez azok a dolgok tartoznak, melyeket még eddig nem sikerült megvalósítaniuk, és arra törekednek, hogy a jövőben ezeket a terveket valóra váltsák. Bányai Gyöngyi az egyetem elvégzése után külföldön szeretne munkahelyet találni, és szintén ott képzei el a családalapítást is: *Én is megpróbálnám külföldön, Ausztriába mennék, a németet is szeretem. Az unokatestvéremék is kint vannak, a legjobb barátnőm is ott van, többször is voltam ott, és Ausztriába vagy Németországba próbálnám meg, hogy ha sikerül, és ha találnék munkát* (Bányai Gyöngyi). Bányai Erika Amerikában akar maradni és kertés házban szeretne élni családjával: *El szeretném végezni az iskolát, és mindenképp az egészségügyben szeretnék maradni, ezen a téren szeretnék dolgozni. Családot is szeretnék, nem a közeljövőben, de szeretnék* (Bányai Erika). Butyka Andrea számára a munkahely, a család és a gyerekek központi helyet foglalnak el a jövőről alkotott elképzelései között: *Legyen egy munkahelyem, és legyen egy családom, egy gyerekeim* (Butyka Andrea). Az iskola elvégzése után Butyka Krisztián folytatni szeretné az úszást, és családjával szívesen költözne Amerikába: *Most elvégzem az iskolát, öt-hat évet még úszok, és el szeretnék menni Amerikába, és ott úszni tovább. A család, az nekem mindegy, Európába jobb, de ha ott történik, akkor is jó, nekem mindegy* (Butyka Krisztián).